

Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi
TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA REFLEKSIYA
METODLARIDAN FOYDALANISH

Alfraganus university nodavlat oliy ta'lim tashkiloti
Ijtimoiy fanlar fakulteti
Pedagogika kafedrasi dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi
Uzakov Ibodullo Abduganiyevich

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida refleksiya metodlaridan foydalanishning pedagogik ahamiyati, ularning ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Refleksiya o'quvchilarning o'z-o'zini baholash, mustaqil fikrlash hamda o'quv faoliyatini tahlil qilish kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim vosita sifatida qaraladi. Shuningdek, refleksiya metodlarini dars jarayonida qo'llashning samarali usullari yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: refleksiya, ta'lim samaradorligi, pedagogik metodlar, o'quv jarayoni, o'z-o'zini baholash.

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o'quv jarayonining samaradorligini oshirish, ta'lim oluvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini zamon talablariga mos ravishda shakllantirishni taqozo etmoqda. An'anaviy ta'limda bilimlarni tayyor holda berish ustuvor bo'lgan bo'lsa, zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'quvchini ta'lim jarayonining faol ishtirokchisi sifatida qarashni talab etadi. Shu bois, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, o'z faoliyatini tahlil qilish, o'z-o'zini baholash va rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Ta'lim samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchi tomonidan tanlangan metod va texnologiyalarga bog'liq. Bugungi globallashtirish va axborotlashuv sharoitida ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik metodlardan foydalanish zaruriy ehtiyojga aylandi. Ana shunday metodlardan biri refleksiya bo'lib, u o'quvchilarning bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirishiga, o'z o'quv faoliyatiga tanqidiy yondashishiga va o'qish jarayonidagi muvaffaqiyat hamda kamchiliklarini

aniqlashiga xizmat qiladi.

Refleksiya pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u o'quvchining nafaqat o'zlashtirgan bilimlarini, balki o'qish jarayonidagi his-tuyg'ulari, munosabati va ichki motivatsiyasini ham tahlil qilish imkonini beradi. Refleksiya jarayonida o'quvchi "Men nimani bildim?", "Qanday o'rgandim?", "Qanday qiyinchiliklarga duch keldim?" kabi savollarga javob topishga harakat qiladi. Bu esa ta'lim jarayonida ongli ishtirokni kuchaytirib, o'quv natijalarining barqaror bo'lishini ta'minlaydi.

Shuningdek, refleksiya metodlari o'qituvchi uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ular orqali o'qituvchi darsning qanchalik samarali o'tgani, qo'llangan metodlarning natijadorligi hamda o'quvchilarning ehtiyoj va imkoniyatlarini aniqlashi mumkin. Natijada ta'lim jarayonini takomillashtirish, darslarni qayta loyihalash va individual yondashuvni amalga oshirish imkoniyati yuzaga keladi.

Shu sababli, ta'lim samaradorligini oshirishda refleksiya metodlaridan foydalanish masalasi zamonaviy pedagogikaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada refleksiya metodlarining pedagogik mohiyati, ularni ta'lim jarayonida qo'llash imkoniyatlari hamda ta'lim samaradorligiga ta'siri nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi.

Pedagogik refleksiya — bu o'quvchining o'z bilimlari, faoliyati va natijalarini tahlil qilish jarayonidir. Refleksiya orqali o'quvchi o'zining kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi, bilimlaridagi bo'shliqlarni anglaydi hamda o'rganishga bo'lgan mas'uliyatini oshiradi. O'qituvchi uchun esa refleksiya dars samaradorligini baholash va ta'lim jarayonini takomillashtirish imkonini beradi.

Refleksiya tushunchasi pedagogika va psixologiya fanlarida muhim ilmiy kategoriya sifatida qaraladi. "Refleksiya" atamasi lotincha *reflexio* so'zidan olingan bo'lib, "orqaga qaytish", "o'z-o'ziga murojaat qilish" ma'nolarini anglatadi. Pedagogik nuqtai nazardan refleksiya shaxsning o'z fikrlari, harakatlari, bilimlari va faoliyati natijalarini ongli ravishda tahlil qilishi, baholashi hamda ularni takomillashtirishga intilish jarayonidir.

Pedagogik refleksiya ta'lim oluvchining o'quv faoliyatiga nisbatan

mas'uliyatli munosabatini shakllantirishga xizmat qiladi. Refleksiya jarayonida o'quvchi o'z bilim darajasini, o'rganish usullarini, duch kelgan qiyinchiliklarini hamda erishilgan yutuqlarini aniqlaydi. Bu esa o'quvchining faqat bilim oluvchi emas, balki o'z rivojlanish jarayonini boshqaruvchi faol subyektga aylanishiga imkon yaratadi.

Refleksiyaning pedagogik mohiyati shundan iboratki, u ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi teskari aloqani ta'minlaydi. O'quvchi refleksiya orqali dars mazmunini qanchalik anglaganini, qaysi bilimlar mustahkam o'zlashtirilganini va qaysi jihatlar qo'shimcha tushuntirishni talab qilishini anglaydi. O'qituvchi esa refleksiya natijalari asosida ta'lim jarayonini tahlil qiladi, qo'llangan metod va vositalarning samaradorligini baholaydi hamda zarur hollarda pedagogik yondashuvni o'zgartiradi.

Refleksiya pedagogik jarayonda shaxsiy rivojlanishga yo'naltirilgan ta'limning muhim komponenti hisoblanadi. U o'quvchilarda tanqidiy va mantiqiy fikrlash, o'z-o'zini baholash, o'z ustida ishlash hamda o'rganishga nisbatan ichki motivatsiyani rivojlantiradi. Refleksiya orqali o'quvchi o'z xatolarini tabiiy rivojlanish bosqichi sifatida qabul qiladi va ularni bartaraf etish yo'llarini izlaydi.

Shuningdek, refleksiya pedagogik faoliyatda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Bo'lajak mutaxassislar refleksiya yordamida o'z kasbiy tayyorgarlik darajasini baholaydi, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog'lash imkoniyatiga ega bo'ladi. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida refleksiya metodlaridan foydalanish talabalarni mustaqil ta'lim olishga, o'z-o'zini rivojlantirishga yo'naltiradi.

Refleksiya metodlarining turlari

Ta'lim jarayonida refleksiyaning quyidagi metodlaridan keng foydalanish mumkin:

- **Og'zaki refleksiya** (savol-javob, munozara);
- **Yozma refleksiya** (esse, kundalik, "Bugun nimani o'rgandim?");
- **Grafik refleksiya** (jadval, klaster, "Bilaman – Bilmoqchiman – Bildim" texnikasi);

- **Emotsional refleksiya** (kayfiyat shkalasi, ranglar orqali baholash).

Ushbu metodlar o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mos holda tanlanishi lozim.

Refleksiya metodlaridan muntazam foydalanish o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Natijada o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasi oshib, dars jarayonidagi faolligi kuchayadi. Shuningdek, refleksiya o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi teskari aloqani mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, refleksiya metodlari ta'lim samaradorligini oshirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Ular o'quvchilarni faol, mustaqil va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Refleksiya metodlarini dars jarayoniga tizimli ravishda joriy etish ta'lim sifatini oshirishga va kutilgan natijalarga erishishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. **Ta'lim va tarbiya – taraqqiyot asosi.** – T.: O'zbekiston, 2020. – 192 b.
2. Slastenin V.A., Isaev I.F., Mishchenko A.I. **Pedagogika.** – M.: Akademiya, 2013. – 576 s.
3. Klarin M.V. **Innovatsion ta'lim texnologiyalari.** – M.: Prosveshcheniye, 2018. – 304 s.
4. Zimnyaya I.A. **Pedagogik psixologiya.** – M.: Logos, 2016. – 384 s.
5. Abdullaeva M.B. **Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.** – T.: Fan va texnologiya, 2019. – 248 b.
6. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. **Pedagogik texnologiya asoslari.** – T.: O'qituvchi, 2015. – 312 b.
7. Bepalko V.P. **Ta'lim samaradorligini oshirishning nazariy asoslari.** – M.: Pedagogika, 2012. – 320 s.
8. Davletshin M.G. **Ta'lim jarayonida refleksiya va o'z-o'zini baholash.** – T.: Fan, 2017. – 220 b.
9. Podlasy I.P. **Pedagogika.** – M.: Vlados, 2014. – 528 s.